

Cevâhir-i Mültekata'dan Ahlâk ve Öğüt İhtiva Eden Seçme Hikâyeler

Mohammed Ali SHAREEF & Fatih YILMAZ

Kerkük Üniversitesi, Irak

Özet: 19. Yüzyıl Osmanlı devlet adamlarından şair, kâtip ve âlim Mehmed Lebîb Efendi'nin Cevâhir-i Mültekata adlı eseri Klasik Türk Edebiyatının hikâye türüne ait önemli eserlerdendir. Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerden derlenip bir araya getirilen eser, İslâm toplumunun kültür ve medeniyet yapısını oluşturan âlimler, mutasavvıflar, şairler, devlet adamları ve ardında eşsiz hikâyeler bırakmış şahsiyetlerle zengin bir hikmet evreni sunmaktadır. Bu makale çalışmasında ilk bölümde 19. Yüzyıl Osmanlı devlet adamlarından olan kâtip, âlim ve şair Mehmed Lebîb Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve hikâye türü hakkında bilgi sunulmuştur. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme hakkında bilgi verilerek verilerin toplanması ve analiz kısmında konu ile ilgili literatür araştırması, transkripsiyon özellikleri hakkında bilgi sunulmuştur. Üçüncü bölümde bulgular ve yorumlar kısmında Cevâhir-i Mültekata adlı eserin dil ve anlatım özellikleri ile birlikte ahlâk ve öğüt konulu on bir seçme hikâyenin orijinal Osmanlıca metinleri, transkripsiyonları ve Türkçe anlamları verilmiştir. Bu kapsamda hikâyelerin dil ve anlatım özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde Cevâhir-i Mültekata adlı eserin önemine dikkat çekmek amacıyla belirlenen seçme hikâyelerin edebî ve ilmi değerleri ve önemi hakkında bilgi sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Edebiyat, Hikâye, Transkripsiyon, Cevâhir-i Mültekata, Mehmed Lebîb Efendi, Ahlâk ve Öğüt

Selected Stories Containing Ethics and Counsel from Cevâhir-i Mültekata

Abstract: The work named Cevâhir-i Mültekata by the poet, clerk and scholar Mehmed Lebîb Efendi, one of the 19th century Ottoman statesmen, is one of the important works belonging to the story genre of Classical Turkish Literature. Compiled and brought together from Arabic, Persian and Turkish works, the work presents a rich universe of wisdom with scholars, Sufis, poets, statesmen and personalities who have left behind unique stories. In the first part of this article, information about the life, literary personality, works and story genre of Mehmed Lebîb Efendi, one of the 19th century Ottoman statesmen, scribe, scholar and poet is presented. In the second part, information about the method, universe and sample of the research is given, and in the part of data collection and analysis, information about the relevant literature research and transcription properties is presented. In the third chapter, the original Ottoman texts, transcriptions and Turkish meanings of eleven selected stories on ethics and advice are given along with the language and narrative features of the work named Cevâhir-i Mültekata in the findings and interpretations section. In this context, information was given about the language and narrative features of the stories. In the conclusion and suggestions section, information about the literary and scientific values and importance of the selected stories determined to draw the importance of the work named Cevâhir-i Mültekata is presented.

Key words: Literature; Story; Transcription; Cevâhir-i Mültekata; Mehmed Lebîb Efendi; Moral and Advice

Giriş

Eski Türk Edebiyatı'nda hikâye türünde yazılan eserlerde amaç, insanları hem dinî hem de ahlâkî yönden eğiterek bilgili, olgun insanlar yetişmesini sağlamaktır. Bu nedenle hikâyeler genellikle halk hikâyesi olarak isimlendirilmiştir. Fakat hem saray yaşantısının gelişmesi hem de İran edebiyatının etkisiyle hikâye türü zamanla halk hikâyesi tarzından ayrılmıştır. Bununla birlikte okuyucuların ve yazarların farklı bilgi ve deneyimleri nedeniyle hem halk edebiyatında hem de klasik edebiyatta aynı eserler farklı üsluplarla yer almıştır. Örneğin halk edebiyatında “Ferhat ile Şirin” adlı hikâye aynı konuyla klasik edebiyatta “Hüsrev ve Şirin” mesnevisi olarak yer almaktadır. Olay anlatımına dayanan pek çok mensur veya manzum eser birbirine yakın ve ilişkili bir durum göstermesinden dolayı bazen hikâye olarak nitelendirilmekte bazen de menkıbe, tarih, şiyer, efsane ve kıssa olarak isimlendirilmektedir (Pekolcay, 2004).

Klasik hikâyelerin çoğunda nazım ve nesir türleri dil ve ifade bakımından divan edebiyatı eserlerine göre halk diline daha yakın olduğu değerlendirilmiştir. Zira halk edebiyatı hikâyelerindeki yalınlık yerini divan edebiyatı hikâyelerinde daha ağır ve sanat içerikli bir dile bırakmıştır. Bütün bu değişikliklerle birlikte manzum hikâyelerde de

değişiklikler görülmüş, nesir türü geride kalmış, hikâyeler de genellikle mesnevi tarzında kaleme alınmıştır. Türk Edebiyatında aruz vezniyle yazılan klasik manzum hikâye türündeki eserler halk diliyle ifade edilmiştir (Boratav, 1946).

Klasik Türk Edebiyatının hikâye türüne ait önemli eserlerinden biri de Mehmed Lebîb Efendi'nin Cevâhir-i Mültekata adlı eseridir. Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerden derlenip bir araya getirilen eser, İslâm toplumunun kültür ve medeniyet yapısını oluşturan âlimler, mutasavvıflar, şairler, devlet adamları ve değerli şahsiyetlere ait hikâyelerle zengin bir hikmet evreni sunmaktadır (Karayığit, Şafak, Dündar, 2014).

Mehmed Lebîb Efendi Tophane-i Âmire ruznamçecisi Mustafa Efendi'nin oğlu olup İbnü'l-Emin'e göre 1785 (İnal 1988) Fatîn'e göre 1789 (Fatîn 1271: 358), tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Lebîb Efendi medrese eğitiminden sonra babasının 1813'te vefatı ile onun yerine ruznamçeci olarak devam etmiştir. 1826'da yeniçeriliğin kaldırılması sırasında Tophane Nazırı Sâdık Efendi olaylara karışan yeniçerilerin mumcusu Arnavud İsmâil Ağa'nın oğlu Süleyman'ın hükümetten gizlenmesi için Lebîb Efendi'nin evinde saklanmasını sağlamıştır. Lebîb Efendi Süleyman'ın serasker tarafından arandığını öğrenince kendi evinde bulunduğunu gizlice kalyoncu zabıtine haber vermek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Sultan Mahmûd, Sâdık Efendi'yi idama bedel Amasya'ya, Lebîb Efendi'yi ise durumu geç haber vermesi nedeniyle Kütahya'ya sürgüne göndermiştir. Bir süre Kütahya'da çalıştıktan sonra affedilerek İstanbul'a dönen Mehmed Lebîb Efendi, Rusya muharebesinin başlangıcında Tuna kalelerinin muayenesi memuriyeti, harp sırasında ise Şumnu ordusu mühimmât-ı harbiyye nezareti memuriyeti ile görevlendirilmiştir. Muharebeden sonra da Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna taraflarına geçici memuriyetlere atanmıştır. İstanbul'a döndükten sonra sırasıyla 1829'da hacelik rütbesi ile piyade mukabelecesi, 1832'de mevkûfâtçı, aynı yıl Zecriye muhassılı, sonrasında tersane müdürlüğü yapmış ve sonra da Harîr Nezaretine tayin olmuştur. 1836 yılında azledilip bir süre mazul kaldıktan sonra 1838'de Şûrâ-yı Bâb-ı Âlî ve Ziraat Meclisi üyeliğine ve daha sonra 1854 yılının sonlarında kurulan Ticaret Nezaretine bağlanan karantina işleri, 1855'de müstakil bir nezaret şekline sokularak buranın müdürlüğüne getirilmiştir. 1840 yılında ûlâ sınıf-ı sânisî rütbesiyle Halep Defterdarlığına getirilmiş fakat bu görevden istifa etmiştir. 1843 yılında Rumeli Eyaleti (Manastır) defterdarı olmuş, bu görevden de 1845 yılında istifa etmiştir. 1846'da Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye üyeliğine, 1849'da Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye başkanlığına ve Encümen-i Dâniş üyeliğine, 1854'te tekrar Meclis-i Vâlâ üyeliğine, 1857'de Takvîm-i Vekâyi ve Matba'a-i Âmire nezaretine atanarak rütbe-i bâlâ ve ikinci rütbe Mecîdî nişanını almıştır. 1862'de Takvîm-i Vekâyi ve Matba'a Nezareti Maarif Nezaretine bağlanınca açıkta kalmış bundan sonra da çalışma hayatını sonlandırarak edebiyatla meşgul olmuştur. İyi bir kâtip, şair, âlim, rindmeşrebdî olan Lebîb Efendi'nin konağı devrin ediplerinin toplandığı bir mekân olup burada edebî eserler tartışılırdı. Ayrıca Lebîb Efendi yetenekli edebiyatçıları himaye ederek, Şair Savfet gibi kabiliyetli gençlerin ilerlemesine çalışırdı. Lebîb Efendi'yi ziyaret edenler arasında Ziya Paşa ve Ceridei Havadis muharriri meşhur Âli gibi pek kıymetli edipler ve şairler bulunmaktaydı. Bununla birlikte Şair Hersekli Ârif Hikmet Bey'in evinde toplanan Encümen-i Şuarâ toplantılarına da katılmaktaydı (Süreyya, 1311). Encümen-i Şuarâ toplantılarının müdâvimi olan şairler ise: Mehmed Lebîb Efendi, Mustafa Eşref Paşa, Kadirî Şeyhi Osman Şems Efendi, Koniçeli Mûsâ Kâzım Paşa, Hocâ Sâlih Nâ'îlî, İbrâhim Hâlet Bey, Recâî-zâde Mehmed Celâl, Memdûh Fâik Bey, Deli Hikmet, Mustafa Refik

Bey, Üsküdarlı Hakkı Bey, Sâlih Fâik Bey, Mustafa İzzet Efendi, Sadullah Râmî Bey, İrfân Paşa, Mustafa İsmet Efendi, sonraları ise Namık Kemâl ve Ziyâ Paşa bu toplantılara katılmışlardır (Tahir, 1333). Encümen-i Şuarâ, klasik nazım şekillerine, nazîreciliğe, mazmun özelliğinin uygulamalarına ehemmiyet verse de bütünüyle eski şiirin temsilcileri değillerdi. Ayrıca bu toplulukta hece veznini, halk şiir tarzını ve sade Türkçe'yi benimseyenler, şiirlerine başlık koyanlar, yeni tema arayanlar, özellikle siyasî-ictimâî kavramları kullananlar da yer almaktaydı. Bununla birlikte Encümen-i Şuarâ topluluğunda bazı şairler şiirlerinde sadeleşme eğilimi göstermişler bazıları ise klasik tarzda şiir ile birlikte halk edebiyatı ile de ilgilenmişlerdir. Mehmed Lebîb Efendi de kendisini âşık edebiyatına yakın hisseden bir şairdir. İlerleyen yaşına rağmen toplantılara katılıp genç şairlere destek olan Mehmed Lebîb Efendi genç şâirler arasında üstad olarak anılırdı. Özellikle bu dönem dîvân şiiri, halk söyleyişlerini şiire yerleştirme ve Nedîm'le başlayan mahallileşme akımını devam ettirme eğiliminde olup bu eğilimde ise aşırıya kaçmışlardır. Belli nazım şekilleri “şarkı, terkîb-i bend, tercî-i bend” fazla kullanılırken, bazı nazım şekillerinin de “mesnevi” kullanımı azalmıştır. Lebîb Efendi'nin bazı eserleri şunlardır:

Cevâhir-i Mültekata: 1869 yılında İstanbul'da 740 sayfa olarak basılmıştır. Muhazarat konulu olan bu esere Girîdî Mustafa Nûrî Efendi tarafından *Dürer-i Mültekata Zeyl-i Cevâhir-i Mültekata* adıyla bir zeyl yapılmış ve bu eser de 1871 yılında basılmıştır.

Mehmed Lebîb Efendi, *Cevâhir-i Mültekata*'yı kaleme alma sebebini şu düşüncelerle dile getirmektedir: “İnsanoğlunun, edep ve fazilet elde edip, üstün bir ahlâka sahip olması pek çok tecrübelerle muhtaçtır. İnsan ömrü, o mânaların idrak edilmesine yetmediğinden ve yoğun dünya meşgalesi, kemâl mertebelerini kazanmaya engel olup onun önüne set çektiğinden, hikmet ehli insanlar, mecburen peygamberlerin yaşantılarını, padişahların haberlerini, takva ehli insanların hikâyelerini, sâlih kimselerin alışkanlıklarını, bilge insanların ahlâklarını ve cömert kişilerin davranışlarını kitaplara geçirip yazdılar; kıssaları, tarihî kişilikleri ve rehber kişileri belgelere ve sayfalara kaydettiler. Ta ki feraset sahipleri, geçmişte yaşananlardan ibret alıp davranışlarını ona göre düzenlesinler ve herkes kabiliyetine göre geçmiş olaylardan istifade etsin.” Eserde her mevkiden çeşit çeşit insan portreleri ve anlatılan hikmetli olaylar karşısında ortaya konulan zekâ, erdem, ahlâk, iman, edep ve fazilet esintileri işlenmiştir (İnal 1988: 870; Süreyya, 1311: 88).

Dîvân: *Dîvân* eseri hemen hemen her nazım şeklinden ve türünden manzumeleri ihtiva etmektedir. *Dîvân* otuz bin beyitten oluşmaktadır. Divan edebiyatında Edirneli Nazmî'nin *Dîvân*'ından sonra ikinci en kapsamlı *Dîvân* olarak değerlendirilmektedir. On iki mecmuadan meydana gelen bu eserin bazı mecmuaları Ziya Paşa tarafından yazılmıştır. İbnü'l-Emin'in ifadesine göre Lebîb'in torunlarından Mehmed Şerîf Paşa kendi kütüphanesinde bulunan bu mecmuaları umumi kütüphanelerden birine koymak için İbnü'l-Emin'e teslim eder. İbnü'l-Emin de bunları Pertev Paşa'nın Üsküdar Selîmiye Dergâhı'ndan Fatih'te Millet Kütüphanesi'ne naklolunan kütüphanesine koymayı uygun görür ve bizzat teslim eder (İnal, 1988: 870).

Kıta'ât-ı Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Risâlet-penâhî: 13 sayfa ve tarihsiz olarak İstanbul'da basılmıştır. Eserin baş kısmında na'tlar, devamında Kerbelâ mersiyeleri bulunmaktadır.

Burhânu'l-Hüdâ fî Reddi'n-Nasârâ: Şeyh Abdullâh-ı Mühtedî'nin *Tuhfetü'l-Erîb fî Reddi Ehli's-Salîb* isimli redd-i Nasârâ'ya dair olan eserinin tercümesidir. Beş bab zeyledilmiştir, basılmamıştır.

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye A'zâsından Sa'âdetlü Lebîb Efendi Hazretleri'nin Nuhbe ve Tuhfe Manzûmelerinden Bazı Kıta'ât-ı Belîgâneye Nazm Eyledikleri Tazmînât-ı Şâ'irâneleridir: Bu başlık altında 1847 yılında 53 sayfa hâlinde basılan eser Sünbül-zâde Vehbî'nin Farsçadan Türkçeye manzum bir sözlük olan *Tuhfe* ve Arapçadan Türkçeye manzum bir sözlük olan *Nuhbe* adlı eserlerinin bazı kıt'alarının tazmini mahiyetindedir. Mehmed Lebîb Efendi bu kıt'alara ekler yaparak eserini tertip etmiştir (Öz, 1993; Öztürk, 2013).

Mersiye-i Lebîb: 1858 yılında 7 sayfa olarak İstanbul'da basılmıştır. 12 bendlik ve 144 beyitlik terki-i bent şeklinde bir Kerbelâ mersiyesidir.

Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Nebî ve Menkabet-i Çehâr-yâr: 1859 yılında 11 sayfa olarak İstanbul'da basılmıştır. İçerisinde Hz. Hüseyin mersiyeleri de bulunmaktadır.

Sıhhat ü Maraz Tercümesi: Fuzûlî'nin aynı adlı mensur eserinin yine mensur olarak tercümesidir. 1856 yılında ve 1865 yılında 37 sayfa olarak İstanbul'da basılmıştır.

Sokakların Tathîr ve Tanzîmine Dâ'ir Risâle: Peygamberimiz zamanındaki sokaklar misal getirilerek şehirlerin İslami temizlik kurallarına uyularak genişletilmesi ve düzenlenmesinin gereğine dairdir. Bu risale basılmamıştır.

Şerh-i Lâmiyetü'l-Acem: 1271/1854 yılında 114 sayfa olarak basılan bu eser Tuğrâ'nın 59 beyitlik *Lâmiyetü'l-Acem* adlı meşhur Arapça kasidesinin beyit beyit şerhidir.

Tuhfe Şerhi Müntahab-ı Lebîb: Sünbül-zâde Vehbî'nin manzum *Tuhfe*'sinin şerhidir. İstanbul'da 1846 yılında 301 sayfa olarak basılmıştır.

Mehmed Lebîb Efendi 1867 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada veriler nitel araştırma kapsamında, doküman taraması yöntemiyle derlenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak muhteva yönünden bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular Osmanlıcadan Türkçe 'ye çevrilerek incelenmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreni 19. yüzyıl Osmanlı devlet adamlarından şair, kâtip ve âlim Mehmed Lebîb Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği ve Cevâhir-i Mültekata adlı eserinde yer alan hikâyelerin muhteva yönünden tasnifi ve bazı seçme hikâyelerin transkripsiyonu, özellikle ahlâk ve öğüt içerikli hikâyelerin transkripsiyonlu tercümesi ve Türkçe açıklaması, dil ve anlatım yönünden incelenmesinden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada Klasik Türk Edebiyatında hikâyeye türü, Mehmed Lebîb Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği ve de Cevâhir-i Mültekata adlı eseri hakkında kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır: Yusuf Öz 1997 yılında yaptığı çalışmasında Mehmed Lebîb Efendi tarafından telif edilen Sümbülzade Vehbi'nin Tuhfe-i Vehbi ve manzum Arapça-Türkçe bir sözlük olan Nuhbe-i Vehbi'nin muhtelif kıt'alarından seçilmiş beyitlere bir, iki ya da üçer beyit ilavesiyle meydana getirilmiş olan eser hakkında yapılan çalışmayı incelemiştir. Tuncay Öztürk 2013 yılında yaptığı Lebîb Mehmed Efendi'nin Tuhfe ve Nuhbe'ye Tazmînâtı, Dil ve Edebiyat Araştırmaları adlı çalışmasında Lebîb Efendi'nin, Tuhfe ve Nuhbe eseri hakkında yapılan çalışmayı ele almıştır. 2014 yılında Hasan Karayığit (Osmanlı Türkçesine Hazırlayan), Turgay Şafak-Mücahid Dünder (Farsça ve Arapçadan Tercüme), Mehmed Lebîb Efendi, Keşfedilen Cevherler adlı eserlerinde Cevâhir-i Mültekata eseri dönem, konu ve şahıslar bazında sınıflandırılarak iki cilt halinde oluşturulmuştur. Halil Karagöz 2014 yılında yaptığı Mehmed Lebîb Efendi, Dîvân-ı Eşâr- 1 (inceleme-metin-sözlük) adlı yüksek lisans tez çalışmasında Divan şairlerinden Mehmed Lebîb Efendi'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği Dîvân-ı Eşâr adlı eseri ile ilgili inceleme, metin, sözlük alanında araştırma yapmıştır. Bu çalışmada Mehmed Lebîb Efendi'nin Cevâhir-i Mültekata adlı eserinde yer alan metnin yazımı için Osmanlıca harflerle Latin harflerinin uyum sorunu sebebiyle transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Cevâhir-i Mültekata'da Ahlak ve Öğüt Konulu Seçme Hikâyeler

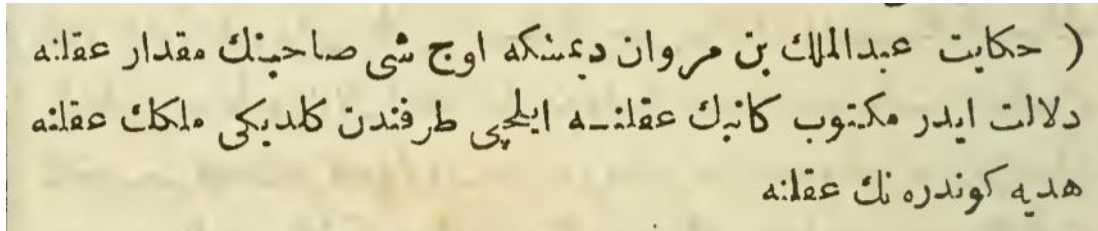
Mehmed Lebîb Efendi'nin Cevâhir-i Mültekata adlı eserinde yer alan 723 adet seçme hikâyeye öncelikle transkripsiyon yöntemiyle tercüme edilerek muhteva yönünden tasnif edilmiştir. Tasnif sonucunda belirlenen hikâyeye çeşitlerinden ahlâk ve öğüt içeren hikâyeler derlenerek orijinal Osmanlıca metinleri, transkripsiyon tercüme ve Türkçe anlamları düzenlenmiştir. Osmanlı Türkçesi, Batı Türkçesinin en uzun dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde yazılmış eserler Eski Anadolu Türkçesinin, Arapça ve Farsçanın ses ve şekil özelliklerini taşımaktadır.

Mehmed Lebîb Efendi şairliğinin yanı sıra nesirde de Cevâhir-i Mültekata gibi önemli eserler vermiştir. Bu eserde anlatılan hikâyeler daha çok din, ahlâk, edep, siyaset, devlet yönetimi, tarihî ve toplumsal olaylar, kahramanlıklar, aşk ve şiir üzerine kuruludur. Bu yönüyle eser içerik bakımından zengin bir niteliğe de taşımaktadır. Bu eserin içerdiği mesajlarının ve anlamsal boyutunun ortaya konulması, dilinin anlaşılmasını gerektirir. Her ne kadar Lebîb Efendi dil anlayışı bakımından şiirde Mahallileşme akımının etkisinde ve anlayışında olsa da hem şiirde hem de nesirde Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerden tam anlamıyla uzaklaşmamıştır. “kucagina”, “togridan togriya”, “alub”, “ohşadı”, “âniñ”, “didi”, “gönli”, “itmek”, “vakitde” gibi kelimeler daha çok Eski Anadolu Türkçesinin ses özelliklerini

yansıtmaktadır. Bununla birlikte “Sefih-i merkum”, “kelâm-ı düşnâm u kelimât-ı habise”, “envâ-ı sefâhet”, “Zîr-i destân”, “müncemid”, “etbâ” gibi Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların olduğu da dikkat çekmektedir. Hikâyelerin kimi anlatımlarında “tevân-gerlik ya'nî zenginlik ile âfiyet”, “cariyelerinden ya'ni otalıklarından” gibi açıklayıcı ifadelerin olduğu yerler de söz konusudur. Kimi cümlelerin sıfat-fiil ve zarf-fiillerle uzatıldığı, bununla birlikte olay anlatımının ön planda olduğu hikâyelerde yer yer tasvirlerin yapıldığı, açık bir anlatımın kendini gösterdiği görülmektedir.

Bu bağlamda Cevâhir-i Mültekata adlı eserde yer alan ahlâk ve öğüt içerikli on bir seçme hikâyenin orijinal metni, transkripsiyonlu tercümesi ve Türkçe anlamları aşağıdaki şekilde derlenmiştir:

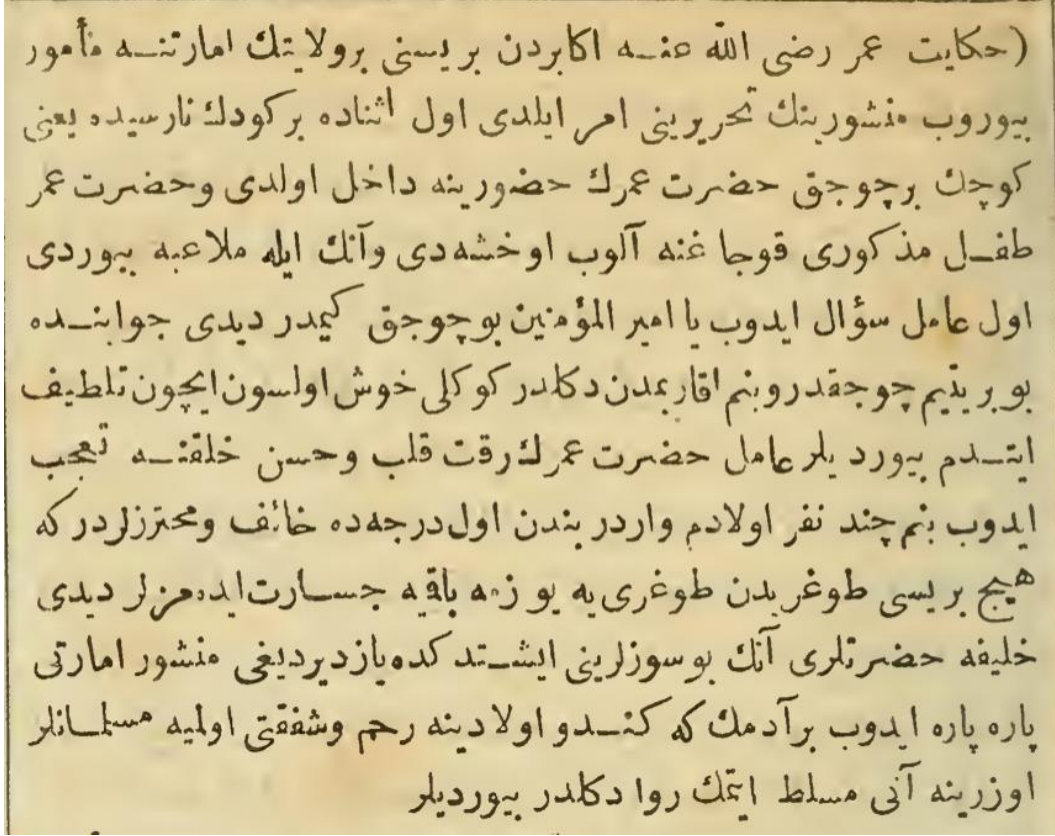
1 - Abdü'l-Melik bin Mervan demiş ki: “Üç şey sahibinden aklının miktarına delalet eder. Mektup, kâtibinin aklına; elçi, tarafından geldiği melikin aklına; hediye, gönderenin aklına. (Cevâhir-i Mültekata, s. 239).

Şekil 1. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 239 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet. ‘Abdü’l-Melik Bin Mervân demiş ki: “Üç şey şâhibiniñ miqdâr-ı ‘aqlına delâlet ider. Mektüb, kâtibiniñ ‘aqlına; ilçi, tarafından geldiği melikiñ ‘aqlına; hediye, göndereniñ ‘aqlına.”)

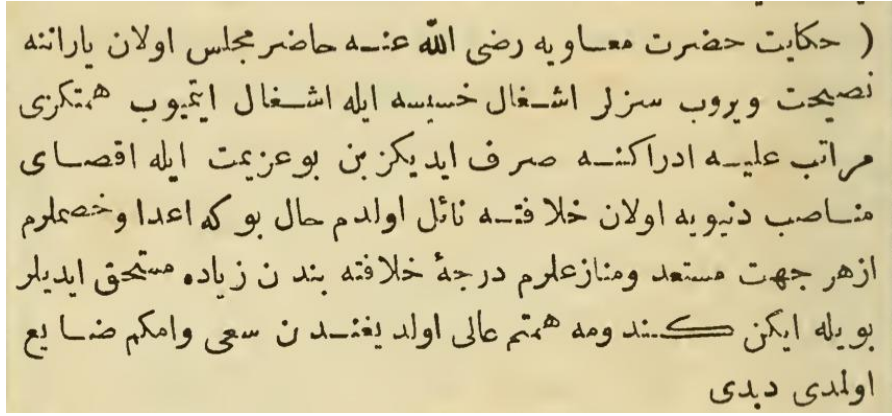
2 - Hazreti Ömer, devlet ricalinden birisini bir imaretin hayır işlerini idare etmek üzere görevlendirip kayıt işlemlerini yazdıracağı sırada küçük bir çocuk, Hazreti Ömer’in huzuruna geldi. Hazreti Ömer, çocuğu kucığına alıp sevdi, onunla oynadı. İmarette görevlendirilecek olan kişi bu çocuğun kim olduğunu sordu. Hazreti Ömer de: “Bu, bir yetim çocuktur ve benim akrabam değildir. Gönlünü yapmak için iltifatta bulundum.” buyurdu. Çalışan kişi Hazreti Ömer’in yumuşak kalpliliği ve şefkati karşısında hayrete düşüp: “Benim evlatlarım benden çok korkar ve çekinirler, hiçbirisi doğrudan doğruya yüzüme bakmaya cesaret edemezler.” dedi. Bunun üzerine halife hazretleri, onun bu sözlerini işittiğinde yazdırdığı görevlendirme yazısını parça parça edip: “Eğer bir adamın kendi evladına merhameti ve şefkati yoksa onu müslümanlar üzerine musallat etmek reva değildir” buyurdular (Cevâhir-i Mültekata, s. 3).

Şekil 2. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 3 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet 'Ömer rağiya'llâhu 'anh ekâbirden birisini bir vilâyetiñ imâretine me'mûr buyurub menşüriniñ taħrîrini emr eyledi. Ol esnâda güdek-i nâ-aresîde ya'ni küçük bir çocuk Hażret-i 'Ömeriñ huzuruna dâhil oldu ve Hażret-i 'Ömer tıfl-ı mezkûri kucağına alub oħşadı ve ânîñ ile mülâ'abe buyurdu. Ol 'âmil su'âl idüb: "Yâ emîr-e'l-mü'min'în! Bu çocuk kimdir?" didi. Cevâbında: "Bu, bir yetîm çocuktur ve benim akâribimden degildir. Göñli hoş olsun için tal'tîf itdim." buyurdular. 'Âmil Hażret-i 'Ömeriñ rikât-i kalb u hüsn-i hulkine ta'accüb idüb: "Benim çend nefer evlâdım vardır benden ol derecede hâ'if ve muhterizlerdir ki hiç birisi toğrudan toğrıya yüzüme bakmaya cesâret idemezler." didi. Halîfe hażretleri ânîñ bu sözlerini işitdikde yazdırdığı menşür-ı emâreti pâre pâre idüb: "Bir âdemiñ ki kendü evlâdına rahm u şefkati olmaya müslümânlar üzerine ânı musallağ itmek revâ degildir." buyurdılar.)

3 - Hazreti Muaviye radiyallahu anh, mecliste dotlarına ve sevdiklerine nasihat ediyordu. Onlara: "Sizler kötü işlerle meşgul olmayıp himmetinizi yüksek bir anlayış seviyesine sarf ettiniz. Ben bu gidiş ile dünyevi arzuların son haddi olan hilafete nail oldum. Hâlbuki düşmanlarım benden daha ziyade hilafet diyorlardı. Böyle iken kendime olan himmetim yüce olduğundan gayretlerim ve emeğim boşa gitmedi." dedi (Cevâhir-i Mültekata, s.5).

Şekil 3. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 5 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet Hâzret-i Mu'âviye radîya'llâhu 'anh hâzır meclis olan yârânına naşihat virüb: "Sizler işğâl-i hasîse ile işğâl itmeyüb himmetinizi merâtib-i 'aleyh idrâkine şarf itdiñiz. Ben bu 'azîmet ile aqşâ-yı münâsib-i dünyeviye olan hilâfete nâ'il oldum. Hâlbuki a'dâ ve haşım larım ezher cihet-i müste'id u münâza'alarım derece-i hilâfete benden ziyâde müsteħağ idiler. Böyle iken kendüme himmetim 'âlî olduğundan sa'y u emegim zâyî' olmadı." didi.)

4 - Hâkim Büzürçmihr nakletmiş ki, üstâdım dan bazı şeyler sordum. Bana cevabını verdi: "Hak Teâla Hazretleri'nden kaç nesne talep edeyim ki hepsinin içinde faydalar bulsun? dedim. "Sen Hak Teâla Hazretleri'nden zenginlik ile afiyet talep et." dedi. "Ben kazancımı kime sipariş edeyim ki, işimden emin olayım?" dedim. "Sen işini kendisini bilen insana havale et." dedi. "Kimden emin olayım?" dedim. "Hasetsiz dosttan" dedi. "Ömrün vakitlerine ne lazımdır?" dedim. Cevabında: "İlim ve hüner öğrenmek, yaşlılıkta güzel ahlâk sahibi olub diğer günlerde kendi haliyle meşğul olmak." dedi. "Halkın yanında beğenilmeyen hangi doğru şeydir?" dedim. "İnsanın işin hakikatini ortaya koyarak kendini övüp yüceltmesi." Büyüklüğe yakışır olan nedir?" dedim. "İyi kötüden ayırıp kazancı iş bilenden sipariş edendir." dedi. "Kimden sakınayım?" dedim. "Yüze gülenden ve sonradan zengin olan alçak adamdan" dedi. "Doğru kimdir? dedim. "Birine bir şey verdiği zaman mutlu olandır" dedi. "İnsanlığı yok eden şey nedir?" dedim. "Büyüklere edepsizlik, zahidleri şaşkınlığa düşürmek, kadınlara edepsizlik, erkekçesine yalan söylemek" dedi. "Bu cihanda bedbaht kimdir?" dedim. "Büyüklenen fakirdir" dedi. "Akıllı kimdir?" dedim. "Çok bilip az söyleyendir." dedi. "Akla pişmanlık neden geliyor?" dedim. "Kârından acele etmekten." dedi. "Utanmayı ortadan kaldıran şey nedir?" dedim. "Açgözlülük" dedi. "İlmin musibeti ne şeydir?" dedim. "Talep olmadan yakışsız ve anlayıştan uzak öğretme hevesinde bulunmak." dedi. "Dışarıdan yani yeme ve içmenin dışında insanın vücuduna zarar veren şey nedir?" dedim. "Azar işitmek ve fakirlik ve muhtaç duruma düşmek ile yardım kuruluşlarından sorumlu kişilere muhtaç olmak." dedi (Cevâhir-i Mültekata, s. 20).

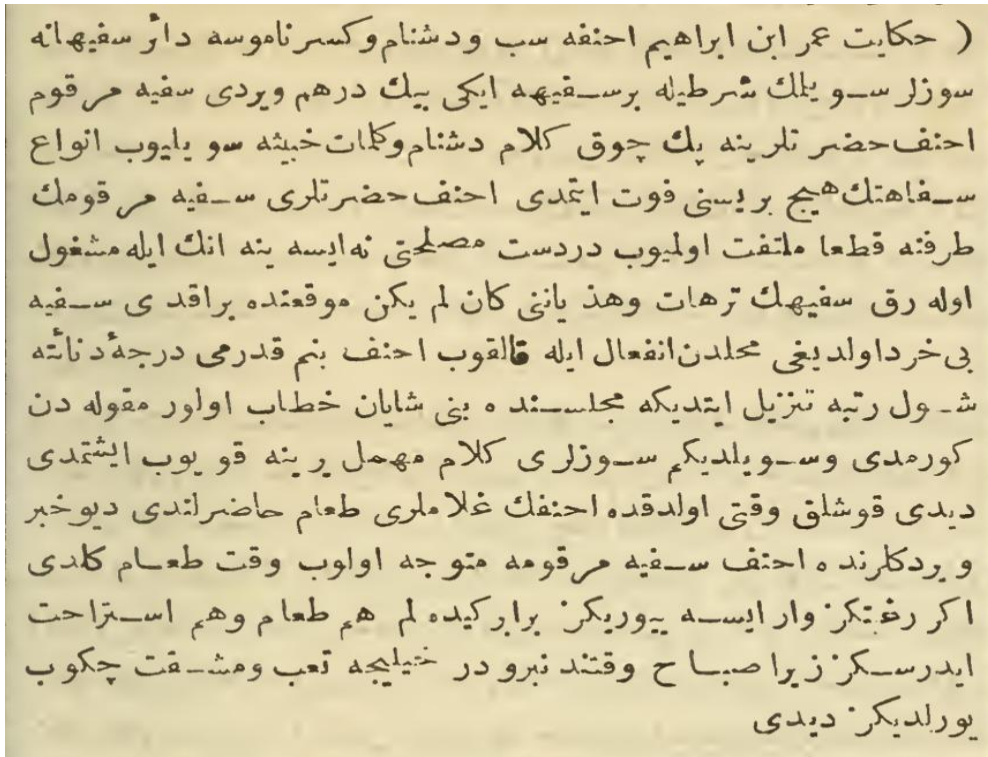
(حکایت حکیم بزرگچهر نقل ایش که استادمدن براز شیلر صور دم
 بکا جوابنی وردی حق تعالی حضر تلترندن قاج نسته طلب ایدیم که جله
 م:افع آنک ایچنده اوانسون دیدم سن حق تعالی حضر تلترندن توانکرلک
 یعنی زنیکنک الیه عافیت طلب ایت دیدی بن کارمی کیمه سپارش ایدیم که
 ایشمدن امین اوله یم دیدم سن ایشنی کندوسنی بیلان آدمه حواله ایت
 دیدی کیمدن امین اوله یم دیدم حسدسز دوستدن دیدی عمرک اوقاننه
 لازمدر دیدم جوانلقده علم وهنر او کرتمک پیرلکده اخلاق حسنه صاحبی
 اولوب ایام سارده کندو حالیه مشغول اولمق دیدی قنقی طوغری شیدر که
 خلقک یاننده مذمومدر دیدم انسان نفس الامری بیان ایله کندوی مدح
 وثنا ایتک دیدی بیوکلکه کیم شایسته در دیدم ایوبی فتادن فرق ایدوب
 کاری کاردانه سپارش ایدندر دیدی کیمدن اجتناب ایدیم دیدم شخص
 مداهندن و صکره دن زنیکن اولمش سفله آدمدن دیدی سخنی کیمدر
 دیدم برینه برشی وردیکی وقتده شادمان اولاندر دیدی مروقی تلف
 وتیاه ایدن نه شیدر دیدم کبرایه بخیلک زاهد لره معجبک زنانه بی ادبک
 مردانه بیلان سوئک دیدی بوجهانده بدیخت کیمدر دیدم فقیر متکبردر دیدی
 عاقل کیمدر دیدم چوق بیلوب آرسوبیلیندر دیدی عاقله پشیمانلق ندن کلور دیدم
 کارنده معجله ایتکدن دیدی حیتی نه شی ازاله ایدر دیدم طمع دیدی آفت
 علم نه شیدر دیدم من غیر طلب خلقه تعلیم و علمی ناسزایه و نافهمانه
 او کرتمک هوسنده بولمق دیدی خارجدن یعنی اکل و شرب اولمیان شیلردن
 وجود انسانه ضرر و یرن نه نسته در دیدم توبیخ و ازار ایشتمک و فقر
 و احتیاجه مبتلا اولمق و ائیمه محتاج اولمق دیدی

Şekil 4. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 20 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet, Hâkîm Büzürcmîhr naql itmiş ki, “Üstâdımdan birâz şeyler sordum. Baña cevâbını virdi. Hâk Te’âlâ Hâzretlerinden kaç nesne taleb ideyim ki, cümle menâfi’ ânîni içinde olunsun.” didim. “Sen Hâk Te’âlâ Hâzretlerinden tevân-gerlik ya’nî zenginlik ile ‘âfiyet taleb it.” didi. “Ben kârımı kime sipâriş ideyim ki, işimden emîn olayım?” didim. “Sen işini kendüsini bilân âdeme havâle it.” didi. “Kimden emîn olayım?” didim. “Hâsedsiz dostdan” didi. “Ömrün evkâtine ne lazımdır?” didim. Cevâbında “İl u hüner öğrenmek, pîrlıkde ahlâk-ı hasene şâhibi olub eyyâm-ı sâirede kendü hâliyle meşgûl olmağ” didi. “Kankı toğrı şeydir ki halkın yanında mezmûmdur?” didim. “İnsân nefsü’l-emri beyân ile kenduyi medh u senâ itmek.” didi. “Büyüklüğe kîm şâyestedir?” didim. “Eyüyi fettândan fark

idub kārī kārđāne sipāriş idendir.” dedi. “Kimden ictināb ideyim?” didim. “Şaḥş-ı müdāhinden ve şoñradan zengīn olmuş sefīle ādemden.” dedi. “Saḥī kimdir? didim. “Birine bir şey virdiği vakitde şād-mān olandır.” dedi. “Mürüvveti telef u tebāh iden ne şeydir?” didim. “Küberāyā baḥīllik, zāhidlere mu‘acciblik, zenāne bī-edeblik, merdane yalān söylemek” dedi. “Bu cihanda bed-baḥt kimdir?” didim. “Faḳīr-i mütekebbirdir” dedi. “Āḳil kimdir?” didim. “Çok bilub āz söyleyendir.” dedi. “Āḳıla peşimānlık neden geliyor?” didim. “Kārından ‘acele itmekden.” dedi. “Ḥamiyyeti ne şey izāle ider?” didim. “Ṭama” dedi. “Āfet-i ‘ilm ne şeydir?” didim. “Min ġayr-i ṭaleb ḥalḳına ta‘līm u ‘ilmi nā-sezāya ve nā-fehimāneöğretmek hevesinde bulunmak” dedi. “Ḥāricden ya‘ni ekl u şūrb olunmayan şeylerden vücūd-ı insāna zarar viren ne nesnedir?” didim. “Tevbīḥ u azār işitmek ve faḳr u ihtiyāca mübtelā olmak ve eimmeye muḥtāc olmak.” dedi.)

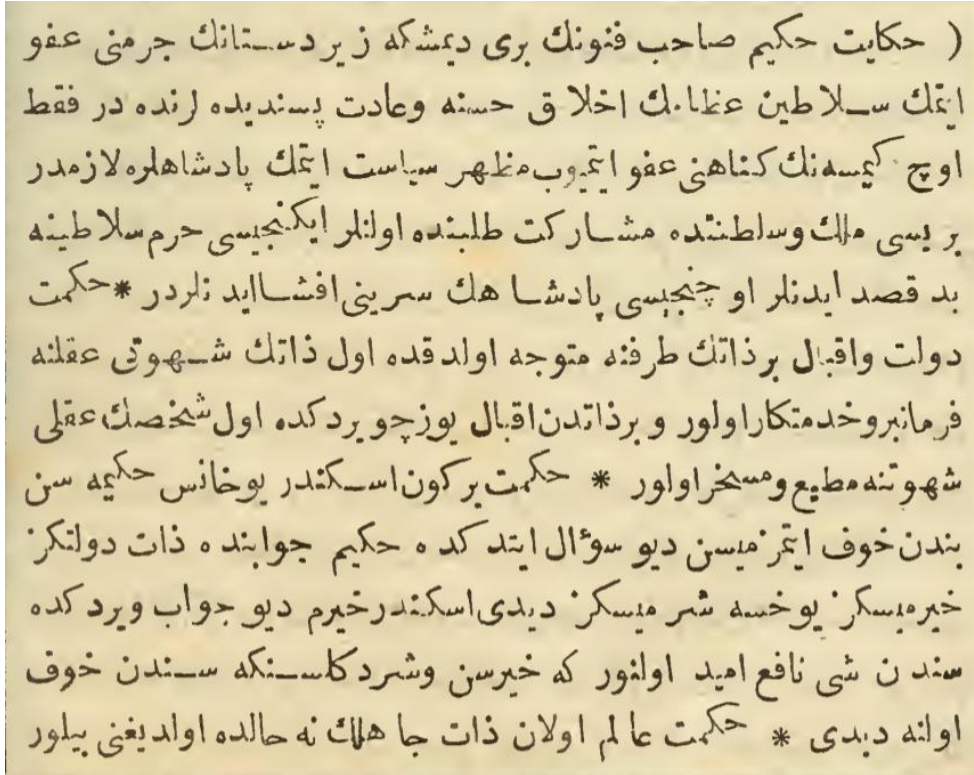
5 - Ömer İbn-i İbrahim, Ahnef’e kötü sözler söylemesi için bir sefihe iki bin dirhem verdi. İşi gücü olmayan sefih kişi, Ahnef hazretlerine sövüp saydı, pekçok kötü söz söyledi, sefahetinden hiç geri durmadı. Ahnef hazretleri o sefahete düşkün kötü sözlü edepsiz kişinin yüzüne kesinlikle bakmadı. Her zamanki doğru yol ve terbiye edici hali ile meşgul olarak sefihin saçma sapan konuşma ve kötü halini “kāne lem yekūn” mevki’inde bıraktı. Sefih düşüncesiz ve anlayışsız bir halde bulunduğu yerden gücenerek kalkıp: Ahnef benim kadrime kötü bir dereceye düşürdüğünü meclisinde beni güzel konuşan anlayışlı biri olarak görmedi. Ve söylediğim sözleri önemsiz görüp işitmedi.”dedi. Kuşluk vakti olduğunda Ahnef’in hizmetlileri: “Yemek hazırlandı.” diye haber verdiklerinde Ahnef, o sefih kişiye yönelip, “Yemek zamanı geldi, eğer arzu ederseniz buyurunuz. Beraber gidelim. Hem yemek yersiniz hem istirahat edersiniz. Zira sabahtan beri sıkıntı ve eziyet çekip yoruldunuz.” dedi (Cevāhir-i Mültekata, s. 24).

Şekil 5. Cevāhir-i Mültekata, sayfa 24 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikāyet, ‘Ömer İbn-i İbrāhīm Aḥnef’e sebb u düşnām u kesr-i nāmūsa dāir seffihāne sözler söylemek şartıyla bir seffihāne iki biñ dirhem virdi. Seffih-i merķūm Aḥnef Ḥāzretlerine pek çok kelām-ı düşnām u kelimāt-ı ḥabīse söyleyub envā’-ı seffihānetiñ hiç birisini fevt itmedi. Aḥnef Ḥāzretleri seffih-i merķūmuñ tarafına kaṭ’an mültefit olmayub derdest-i muşliḥatı ne ise yine anıñ ile meşğul olarak seffihāniñ turrahat u hezeyānını “kāne lem yekūn” mevķi’inde bıraḫdı. Seffih bī-ḥired oldığı maḥalden infial ile ḫalkub: “Aḥnef benim ḫadrimi derece-i denāete şol rütbe-i tenzīl itdiği meclisinde beni şāyān-ı ḫiṭāb olur maḫūleden görmedi. Ve söylediğim sözleri kelām-ı mühmel yerine koyub işidmedi.” didi. Ḳuşluk vaḫti olduḫda Aḥnef’iñ ḡulāmları, “Ṭa’ām ḫāzırlandı.” deyu ḫaber virdiklerinde Aḥnef seffih-i merķūma müteveccih olub, “Vaḫt-i ṭa’ām geldi. Eger raḡbetiñiz vār ise buyuruñuz. Berāber gidelim. Hem ṭa’ām ve hem istirāḫat idersiñiz. Zīrā şabāḫ vaḫtinden berūdūr ḫaylīce ṭa’ab u meşāḫḫat çekub yorulduñuz.” didi.)

6 - İlim sahibi bir zāt demiş ki: “El altında bulunan ahalinin hatalarını affetmek büyük sultanların güzel ahlakının beğenilmiş âetlerindedir. Fakat üç kimsenin günahını affetmeyip siyaset yönünden bakmak padişahlara lazımdır. Birisi, saltanat mülkünde ortaklık talebinde olanlar; ikincisi sultanların hanesine suikast girişiminde bulunanlar, üçüncüsü padişahın sırrını ifşa edenlerdir. Hikmet, ulviyet sahibi ve iyi talihli bir zâtın tarafına yöneldiğinde o zâtın aklının aşırı isteklerine itaat ve hizmet eder. Ve bir zâtından ikbâl yüz çevirdiğinde o şahsın akli, şehvetine itaat eder (Cevâhir-i Mültekata, s. 24).

Şekil 6. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 24 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikāyet, Ḥakīm-i şāḫib-i fūnūniñ biri demiş ki: “Zīr-i destānıñ cürmünü ‘afv itmek selāṭin-i ‘izāmıñ aḫlāk-ı ḫasene ve ‘ādet-i pesendīdelerindedir. Faḫaṭ üç kimseniñ günahını ‘afv itmeyub mazhar-ı siyaset itmek pādīşāhlara lazımdır.

Birisi, mülk u salţanatda müşareket talebinde olanlar; ikincisi, harem-i selâţine bed-kaşd idenler; üçüncüsü, pâdişâhın sırrını ifşâ idenlerdir. Hikmet devlet u ikbâl bir zâtın tarafına müteveccih olduğda ol zâtın şehvet-i 'aqlına fermân-ber u hidmet-kâr olur. Ve bir zâtından ikbâl yüz çevirdikde ol şahşın 'aklı şehvetine muţî' u musahhar olur. Hikmet bir gün İskender-i Yoĥannes-i Ĥakîm'e: "Sen benden ĥavf itmez misin?" deyu su'âl itdikde Ĥakîm cevâbında: "Zât-ı devletiniz ĥayr mısıñız yoĥsa şer misiniz?" didi. İskender: "Ĥayrım" deyu cevâb virdikde "Senden şey-i nâfi'-i ümîd olunur ki, ĥayrsın ve şer degilsin ki senden ĥavf oluna" didi. Hikmet 'âlim olân zât-ı câhiliñ ne ĥâlde oldıĥını bilir.

7 - Hikmet, bir gün İskender-i Yohannes-i Hâkim'e: "Sen benden korkmaz mısın?" diye sordu. Hâkim cevabında: "Zât-ı devletiniz hayır mısınız yoksa şer misiniz?" dedi. İskender: "Hayrım." diye cevap verdiğinde, "Sen hayır olduğun için senden fayda ve ümit olur; şer değilsin ki senden korkulsun." dedi. Hikmet, âlim olan cahil zâtın ne halde olduğunu bilir. Zira âlim, cahillerin mertebelerinden terfî etmiştir. Cahil, âlimin hallerinin derecelerini bilmez. Nasıl bilsin ki? Âlimin ne olduğunu bilmemiş ve onun vasıflarına zihnini yormamıştır. Hikmet, "Akıl kimdir?" diye bir hâkimden sordular. Cevabında, "Akıl o kimsedir ki, gereğinden fazla söz söylemez, dirilerin kadir ve kıymetini bilir, fazilet, enginlik ve irfân kazanmaktan usanmaz. Kötü makam ve rütbelere elde etmeye çalışmaz. Alçalma, hasis ve cimri olmaktan sakınmayı kendisine vâcip bilir. Her zaman himmetini yüksek dereceleri, bilgi ve ahlak güzelliğini elde etmek için sarfeder." dedi.

شهو تنه مطيع ومسخراو اور * حکمت بر کون اسکندر یو خانس حکیمه سن
بندن خوف ایتر میسن دیو سوال ایتر کده حکیم جوابنده ذات دولتکر
خیر میسکر یو خسه شرمیسکر دیدی اسکندر خیرم دیو جواب ویرد کده
سندن شی نافع امید اولنور که خیرسن و شرد کلسنه سندن خوف
اولنه دیدی * حکمت عالم اولان ذات جا هلاک نه حالده اولدیغنی بیلور

زیرا عالم مرتبه جاهلان دن ترقی ایتمشد در جاهل عالمک درجه احوالی بیلور
نصل بیلسون که علمک نه اولدیغنی بیلماش وانک اوصافنه صرف ذهن
ایده مامشدر * حکمت عاقل کیمدر دیو بر حکیمدن صور دیلر جوابنده
عاقل اول کیمسه در که لزومدن زیاده سوزسویلر و زند کاندیک قدر و دولتی
بیلور و اکتساب کمال و معارفدن اوصانمز و مراتب و مناصب خسه ابله
قتاعت ایتمز و ذل و تنزلدن احترازی کندوسنه واجب بیلور و دائما همتنی
تحصیل کالات و درجات رفیعسه به صرف ایدر دیدی * حکمت اگرچه

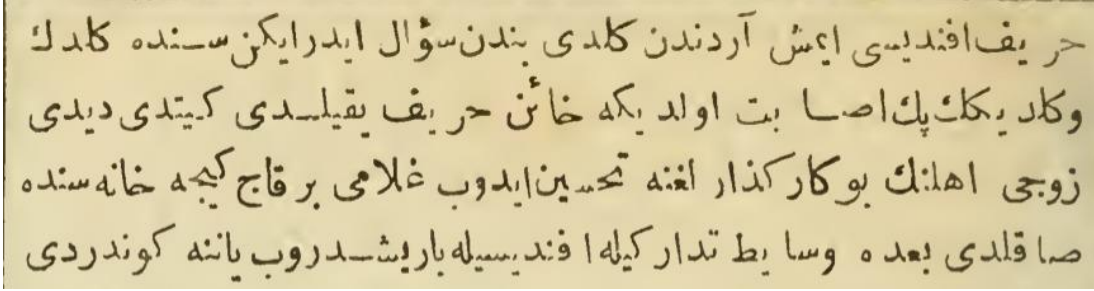
Şekil 7. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 24-25 (University of Toronto Library, 2020).

Zîrâ 'âlim mertebeye-i câhilândan terfî itmiştir. Câhil 'âlimin derece-i ahvâlini bilmez. Nasıl bilsun ki? 'âlimin ne olduğunu bilmemiş ve anın evşâfına şarf-ı zihin idememiştir. Hikmet: "Akıl kimdir?" deyu bir ĥakîmden şordular. Cevâbında, "Akıl ol kimsedir ki, lüzûmundan ziyâde söz söylemez. Ve zinde-gânınñ ĥadr u devletini bilir. Ve iktisâb-

ı kemāl u ma'ārifden uşanmaz. Ve merātib u manāşib-ı ḥasīse ile kanā'at itmez. Zūll u tenezzülünden ihtirāzı kendüsine vācib bilir. Ve dāimā himmetini taḥşīl-i kemālāt u derecāt-ı refī'aya şarf ider.” didi (Cevāhir-i Mültekata, s. 24-25).

8 - Bir kadının dostu olan şahsın gayet güzel bir genç hizmetçisi vardı. Davet etmek için bir gün hizmetçisini avradın hanesine gönderdi. Avrat, genci gördüğünde “Sen varken efendin benim neme lazım deyip genç hizmetçiyi şehvet duygusuyla hanenin içine aldı ve zevk almakla meşgul oldular. Avradın gecikmesinden kadının dostunun canı sıkılıp hatunun hanesine geldi. Hizmetçisinin nerede kaldığını sorunca kadın, kimseyi görmediğini, hizmetçisinin de gelmediğini söyledi. Ardından avradın kocası çıkageldi. Evin içine girip genci gördüğünde “Bu oğlan burada ne gezer?” diye soracağı sırda, avrat kocasına işaret ederek “Şu adam gidene kadar sessiz kal.” dedi. Adam, kadının kocasının gelişyle o mahalden uzaklaştı. Avrat da kocasına, “Bu genç oğlanı görüyorsun, nasıl gözler? Koşa koşa bu sokağa geldi. Ben de kapıda buldum. Aman beni sakla, efendim arkamdan geliyor, beni dövecek.” dedi. Ben de güzelliğine merhametten evin içine aldım. Gördüğün şu giden herif, efendisiymiş. Ardından geldi. Benden genç oğlanı sorarken sen de geldin. Pek isabet oldu ki hain herif yıkıldı gitti.” dedi. Kocasını, ehlinin bu becerikliliğine sevinip genç oğlanı birkaç gece hanesinde sakladı. Sonra efendisiyle onu barıştırıp efendisinin yanına gönderdi. (Cevāhir-i Mültekata, s. 30-31)

(حکایت برزنگ دوستی اولان شخصک غایت کوزل و متناسب الاعضا
 رغلامی وار ایدی دعوت ایتک ایچون برکرن غلامنی عورتک خانه سنه
 کوندردی عورت غلامنی کورد کده سن وار ایکن افندک بنم نه لازم دیوب غلامی
 درون خانه الدی و مذا قلیرنک اجر اسایله مشغول اولدی لر عورتک تأخرندن
 زندو سنک جان صیق لوب خانو ک خانه سنه کلدی و بنم غلام زده ده قالسی دیوب
 صورده زن بورایه سنک غلامک کلدی و بن غلامه دار کیمسه بی کوردم
 دیوب جواب و بررایکن عورتک زوجی چیقه کلدی و درون خانه یه کیروب
 غلامی کورد کده بو اوغلان بوراده نه کزد دیوب زوجندن ص زره جنی هنکامده
 عورت زوجنه اشارت ایله سکوت ایت تاکه شو آدم کیتسون دیدی زنیپاره
 عورتک قوجه سنک کلدیکنی کورمکله اولدیغی محلدن ص اویشده
 عورت قوجه سنه بو غلامی کور ییورسن نصل کوزلر قوشه قوشه
 بو سوقاغه کلدی بنده قیوده بواندم امان بنی ص اقله افندم آرقدن کلپور بنی
 دوکه جک دیدی بنده کوزلکنه مر حتا اوین ایچنه الدم کوردیکک شو کیدن

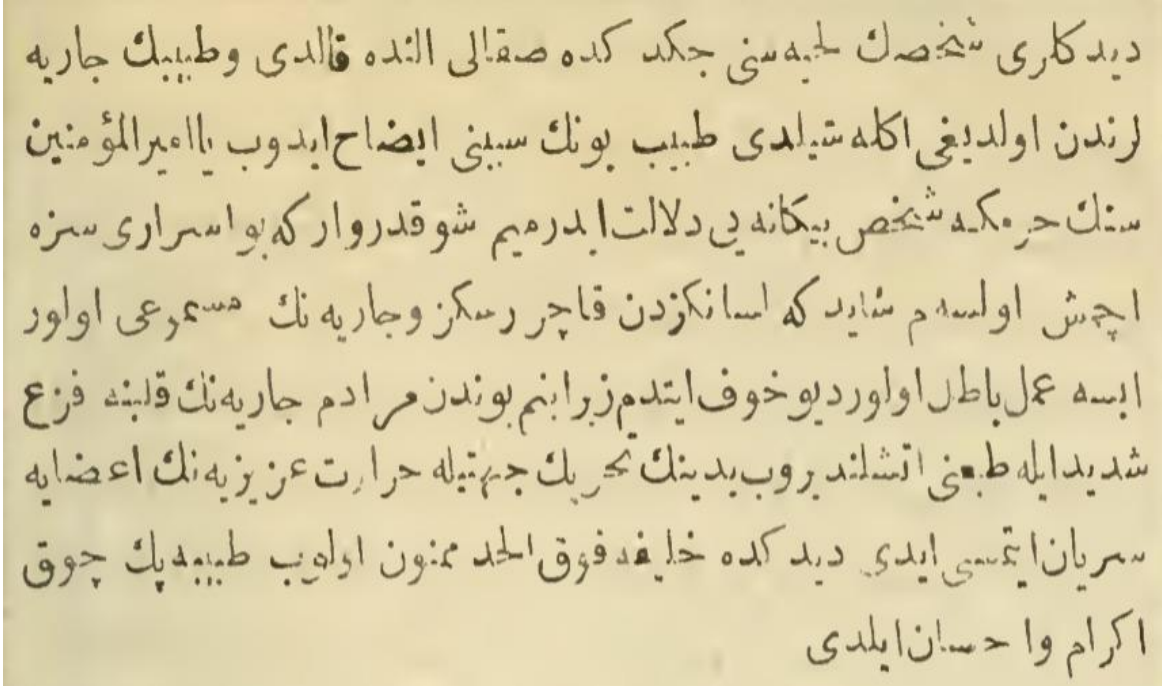
Şekil 8. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 30-31 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet, Bir zenneniñ dostı olân şahşın gâyet güzel ve münâsibu'l-a'zâ bir gûlâmı vâri idi. Da'vet itmek için bir gün gûlâmını 'avratın hânesine gönderdi. 'Avrat gûlâmı gördükde "Sen vâri iken efendiñ benim neme lâzım deyub gûlâmı derûn hâneye aldı ve mezâklarınıñ icrâsiyle meşgûl oldılar. 'Avratın te'hîrinden zen dostunuñ cânı şıkuhub hâtûnıñ hânesine geldi. Ve benim gûlâmım nerede kaldı?" deyu şorduğda "Zenne buraya seniñ gûlâmın gelmedi. Ve ben gûlâma dâir kimseyi görmedim." deyub cevâb virir iken 'avratın zevci çıkageldi. Ve derûn hâneye girub gûlâmı gördükde "Bu oğlân burada ne gezer?" deyu zevcinden şoracağı hengâmda 'avrat zevcine işâret ile "Sükût it, tâ ki şu âdem gitsun." didi. Zen-pâre 'avratın kocasınıñ geldiğini görmekle oldığı mağalden şavışdığda 'avrat kocasına "Bu gûlâmı görüyorsun, naşil gözler? koşâ koşâ bu soğâğa geldi. Ben de çâpuda buldum. Amân beni şâkla, efendim arğamdan geliyor. Beni döğecek." didi. Ben de güzelligine merğameten evin içine aldım. Gördüğün şu giden herîf efendisi imiş. Ârdından geldi. Benden su'âl ider iken sen de geldin ve geldiğün pek işâbet oldı ki hâin herif yıkıldı gitti." didi. Zevci ehliniñ bu kâr-güzârlığına tağsîn idub gûlâmı birkaç gice hânesinde şâkladı. Ba'dehû vesâyi't tedârikiyle efendisiyle barışdırub yanına gönderdi.)

9 - Harun Reşid'in cariyelerinden biri, uykudan kalktığında gerinmesiyle birlikte azası tutulmuş bir vaziyette kalıp kollarını indiremedi. Sonra büyük bir acıyla kıvranıp feryat ve figana başladı. Harun Reşit, cariyesinin bu halinden dolayı çok kederlenip etbasını topladı ve kendisine yardım ettirdiyse de bir çaresini bulamadı. Etbadan işinin ehli bir tabip, "Ben bu cariyeyi iyileştiririm, fakat mü'minlerin emiri hazretlerinin rızası olur mu olmaz mı orasının bilmem." dedi. Harun Reşit, "Hastayı tedavi etmede rızasının talebi olur mu?" dedi. "Evet, ey mü'minlerin emiri, sizin mesuliyetinizde olduğu cihetledir. Hâlbuki bunu ilacı, cariye çıplak olduğu halde benim yaptığım yağ bir ecnebi adamın vücuduna sürmesi lazımdır." dedi. Harun Reşit, hastalıktan kurtulmaması durumunda ikisini de idam edeceğini söyledi. Cariye elbisesinden üryan edib bir çadıra koydular. Ecnebi adam, yanına varıp yağ vücuduna, uyuşmuş koluna sürdü. Cariyenin damar ve sinirleri baştanbaşa yumuşadı, vücut ısısı normalleşti. Cariye, evvelki haline kavuştu. Cariye, hayâ ve edebini eliyle muhafaza ettiğini adam gördüğünde "Elhamdülillah afiyet buldu, hiçbir şey kalmadı sıhhat buldu." dedi. Memur olan adam ile tabip, halifenin huzuruna gelip cariyenin iyileştiği müjdesini verdiler. Harun Reşit, tabibe sevinip "Ancak bizim haremimizin nazar olunmayacak mahalline bakmış olan ecnebi adam hakkında hatırıma başka muamele geliyor." dediğinde hemen tabip elini uzatıp ecnebi dedikleri şahsın sakalını çektiğinde sakalı elinde kaldı ve tabibin cariyelerinden olduğu anlaşıldı. Tabip bunun sebebini izah edip ey mü'minlerin emiri! Senin haremine yabancı bir şahsı delalet eder miyim? Şu kadar var ki bu sırları açmış olsam şayet lisanınızdan kaçırırsınız ve cariyenin ismi duyulur ise bu çalışma boşa çıkar diye korktum.

Zira benim bundan gayem cariye'nin kalbine şiddetli korku ile tabiatını ateşlendirip elinin hareketiyle sirayet etmesini sağlamaktı." dediğinde halife çok memnun oldu, tabibe pek çok ikram ve ihsanda bulundu (Cevâhir-i Mültekata, s. 32).

(حكایت هارون الرشیدك تسرى ایتدیكى جاریه لرندن یعنی او طه اقلرندن
 يك سودیكى بر جاریه سی او یقودن قالقدقه کریندی و کریمسی ایله اعضاسی
 منجمد صورتنده قابوب قوللرینی ایندیره مدی و بوندن وجع عظیم ظهور
 ایتکله صیحه و فغانه باشدی هارون الرشید جاریه سنك بوحالندن غایت
 متألم اولوب موجود اولان اطباسنی جمع ایله جاریه یه مداوت ایتدیردی
 ایسه ده بروجهله چاره سنی بوله مدیله اطبادن برطیب حاذق بن بوجاریه یه
 علاج ایدرم شوقدرکه امیر المؤمنین حضرتلرینك رضاسی اولورمی اولزمی
 اوراسنی بیلم دیدی هارون الرشید مداواتده طلب رضا اولورمی دیدی بلی
 یا امیر المؤمنین جاریه سنك داخل فراشکر اولمش محل غیرتکز بولمش مقوله دندر
 حال بوکه بوک علاجی جاریه چبلاق اولدیغنی حالده بنم یایدیغیم یاغنی بر اجنبی
 رجلك آنك وجودینه سورمسی لازمدرید کده هارونك جاریه یه علاقه سی
 اولدیغندن شفا بواور ایسه حریمی کوردی دیو یالکز روغن طلا ایدن
 شخصی و افاقت بولمز ایسه طیب ایله ایکبسنی اعدام ایدرم ایکی صورتده
 دخی طرفه عارلاحق اولمز تصمیمی ایله جاریه یه اولوجهله مداوات ایتسنی
 طیبیه امر ایلدی جاریه بی البسه سنندن عریان ایدوب براوطه یه قویدیلر
 رجل اجنبی یانته واروب روغنی وجودینه طلا ایدرک یدینی محل معهوده
 طوغری اوزاتدقه جاریه عملدن عاقل اولمش قوانی اوزادوب اول محلی
 الی ایله اوزتدی زیرا جاریه بی استیلا ایدن حیا و جزعك حرارتی اعصاب
 و عروقتنه سریان ایله حرارت غریزه یه قوت کلدیکنده اولمکی حالنی بولدی
 جاریه محل مذکور یه یدیه محافظه ایتدیکنی رجل مذکور کورد کده الحمد لله
 علی العافیه هیچ برشی قالمدی صحت بولدی دیدی مأمور اولان طواشی
 رجل مذکور ایله طیبی حضور خلیفه یه کتوروب جاریه نك عافیت بولدیغنی
 تبشیر و نصل اولدیغنی افاده ایلد کده هارون الرشید طیبیه تحسین ایدوب
 انجق بزم حریمك نظر اولمیه جق محلته باقش اولان رجل اجنبی حقتده
 خاطره بشقه معامله کلیوردید کده همان طیب الی اوزادوب رجل اجنبی

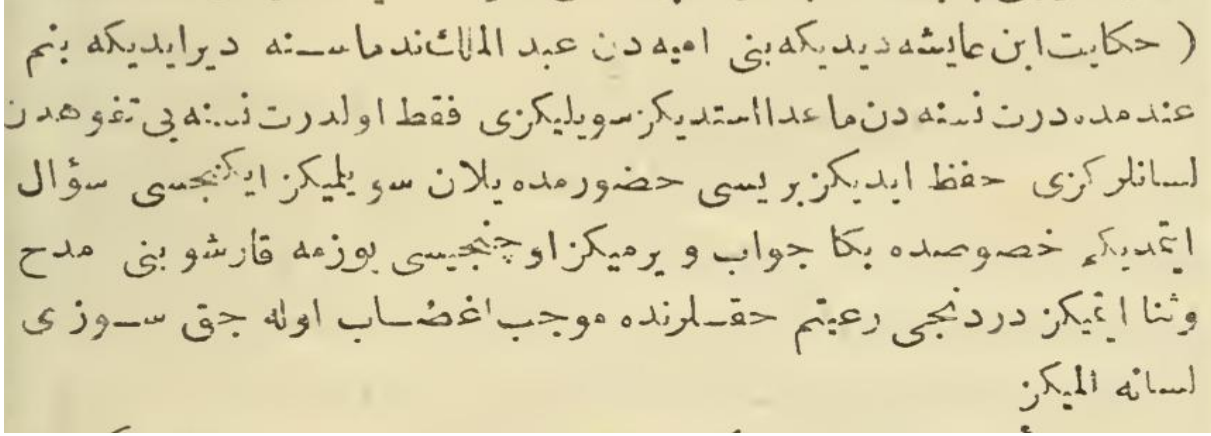

Şekil 9. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 32 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet, Hārūn er-Reşīd' in tesrî itdiği cariyelerinden ya'ni otaçlıklarından pek sevdiği bir cariyesi uykudan kalktığıda gerindi ve gerinmesi ile a'zâsı müncemid şüretinde çalub kollarını indiremedi. Ve bundan veca'-ı 'azîm zühür itmekle şayha vu figana başladı. Hārūn er-Reşīd cāriyesiniñ bu hālinden gāyet mütellim olub mevcūd olān eṭbāsını cem' ile cāriyeye müdāvāt itdirdi ise de bir vechile çaresini bulamadılar. Eṭbādan bir ṭabīb Hāzīk "Ben bu cāriyeye 'ilac iderim. Şu kadar ki Emīr'ül-Mü'minīn Hāzretleriniñ rızası olur mu olmaz mı orasını bilmem." dedi. Hārūn er-Reşīd "Müdāvātta taleb-i rızā olur mı?" dedi. "Belī, ya Emīr'ül-Mü'minīn cāriye siziñ dāhīl-i firāşınız olmuş, maḥall-i gayretiñiz bulunmuş maḳuledendir. Ḥalbūki bunuñ 'ilacı cāriye çıplāk olduğu hālde benim yaptığım yāğı bir ecnebī racülün ānīñ vücūdına sürmesi lazımdır." didikde Hārūn'ın cāriyeye 'alāqası olduğundan "Şifa bulur ise ḥaremimi gördi deyu yalnız roğan-ṭıla iden şahşı ve ifākat bulmaz ise ṭabīb ile ikisini de i'dām iderim. İki şüretde daḥī tarafıma ār-ı lāḥāk olmaz." taşmimi ile cāriyeye ol vechile müdāvāt itmesini ṭabībe emr eyledi. Cāriyeyi elbisesinden 'üryan idub bir oṭaya koydılar. Racul-i ecnebī yanına varub roğanı vücūdına ṭılā' iderek yedini maḥall-i ma'huda ṭoğrı uzatdığıda cāriye 'amelden 'āṭıl olmuş kolını uzadub ol maḥalli ilā ile uzatdı. Zīrā cāriyeyi istila iden ḥayā ve ceza' in ḥarāreti a'sāb u 'urūḳına ser-bān ile ḥarāret-i gāriziyyeye kuvvet geldiginde evvelki hālını buldı. Cāriye maḥll-i mezkūrı yediyle muḥāfaza itdigini racul-i mezkūr gördükde "Elḥamdülillāhi 'alā'l-'āfiye, hiçbir şey kalmadı. Şihḥat buldun." dedi. Me'mūr olān ṭuvāşī racul-i mezkūr ile ṭabībi ḥuzūr-ı ḥālīfeye getirub cāriyenin 'āfiyet buldığını tebşīr ve naşıl olduğımı ifāde eyledikde Hārūn er-Reşīd ṭabībe taḥsīn idub "Ancak bizim ḥaremimiziñ nazar olunmayacak maḥalline bakmış olān racul-i ecnebī ḥaḳḳında ḥātırıma başka mu'āmele geliyor." didikde hemān ṭabīb elini uzadub racul-i ecnebī didikleri şahşın lihyesini çekdikde şaḳālī elinde kaldı ve ṭabibiñ cāriyelerinden olduğu anlaşıldı. Ṭabīb bunuñ sebebini izāḥ idub "Yā Emīr'el-Mü'minīn seniñ ḥaremine şahş-ı bī-gāneyi delālet ider miyim? Şu kadar var ki bu esrarı size açmış olsam şāyed ki lisānınızdan kaçırırısınız ve cāriyenin mesmū'ı olur ise amel bāṭıl olur deyu ḥavf itdim.

Zīrā benim bundan murādım cāriyeniñ ƣalbine feza’-ı ŧedīd ile taḅ’ımı ateŧlendirub yediniñ taḥrīk cihetiyle ‘azīziyeniñ a’zāya sereyān itmesi idi.” didikde ḫalīfe fevƣa’l-ḫadd memnūn olub taḅībe pek ƣoƣ ikrām u iḫsān eyledi.)

10 - İbn-i Āyşe dedi ki: “Beni Umeyye’den (Emeviler) Abdülmelik nedimelerine der idi: “Benim yanımda dört ŧeyden baŧka istediğinizi söyleyiniz. Fakat dört ŧeyde dilinizi koruyunuz. Birisi, huzurumda yalan söylemeyiniz; ikincisi, soru sormadığım konularda bana cevap vermeyiniz; üçüncüsü, yüzüme karŧı beni övmeyiniz; dördüncüsü, idarem altındakiler hakkında öfkelendirecek söz söylemeyiniz (Cevāhir-i Mültekata, s. 32).

ŧekil 10. Cevāhir-i Mültekata, sayfa 32 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikāyet, İbn-i Āyşe didi ki: “Benī Umeyye’den ‘Abdu’l-Melik nedīmāsına dir idi ki, “Benim ‘indimde dört nesneden mā’adā istediđiniñizi söyleyiniz. Faƣad ol dört nesneyi tefevvühdən lisānlarıñızı ḫıfz idiniz. Birisi, ḫuzūrumda yalān söylemeyiniz; ikincisi, su’āl itmedigim ḫuŧuşda baña cevāb virmeyiniñ; üçüncisi, yüzüme kārŧu beni medḫ u senā itmeyiniz; dördüncü, ra’iyyetim ḫaƣlarında mücib-i ađḫāb olacaƣ sözi lisana almayınız.)

11 - Bir tilki bulunduğu yerden etrafı izlerken uzaktan kendisine doğru iki hayvanın geldiklerini fark etti. Gelenlerden biri ƣoban köpeği, diğeri de büyük bir kurttu. Tilki, bunların komŧuluk ve iliŧkilerinden ŧaŧakalıp yanlarına vardı, selam verip “Aranızdaki eski dūŧmanlıđımız, Allah’a ŧükürler olsun, güzel bir dostluğa dönüŧmüŧ. Ƙok sevindim buna. Ancak ikinizi bir arada görmeyi dūŧünmek imkānsızken bu derecede sevgi ve dostluk içinde olmanızın sebebi nedir? “Kerem buyurunuz bana anlatınız.” dediğinde köpek cevap verip, “Kurd ile bir araya gelmemizin sebebi ƣobandır. Dün bu kurd gelip benim idaremde olan sürüden bir kuzu kaptı. Onu gördüğümde bütün gücümle kuzuyu kurtarmak için kurdun arkasından gittim. Fakat yetişemedim. Ƙaresiz bir ŧekilde sürüye döndüm. Ƙoban beni ŧiddetli bir ŧekilde darbederek bütün vücudumu yara bere içinde bıraktı. Ben ise onun hizmetinde canımı tehlikeye atarak mücadele etmiŧtim. Sadık bir hizmetkāra ƣobanın bu muamelesi layık olmadığından daha sonra kensinden vefa ve insanlık bulunmadığından ƣobanın dūŧmanı olan kurd ile ittifak ve ittihat ettim.” dedi (Cevāhir-i Mültekata, s. 33).

(حکایت برروباہ یعنی دیلکو اولدیغی محلدن اطرافنی تماشا-ایدن ایکن اوزاقدن طرفنه طوغروایکی حیوانک کلدکلرینی نفرس ایدوب یاننه کلدکلرنده کوردیکه اول حیوانک بریسی چوبان کلپی و دیگر بریوی کورددر بونلرک مجاورت و معاشرت لرنندن متعجب اوله رق یانلرینه واردی و سلام و یروب یینکرده اولان عداوت قدیمه بحمدہ تعالی حسن الفته تبدیل اولمش پک منون اولدم آنجق سزک ایکیکز برره کلکز امر محال تصور اولور ایکن بودرجه ده محبت و مودتکزک سببی نه اولدی کرم بیوریکز بکا افاده ایدیکز دیدکده کلب جواب و یروب قورد ایله بنم بو جمعیتک سببی چوباندر دونکی کون بو قورد کلوب بنم زیراداره مده اولان سوریدن برقوزی قاپدی آنی کوردیکمده وار قوتمی صرف ایله قوزوی خلاص ایچون قوردک آرقه سندن سکرتم لکن ایرشه مدم چاره سز قالدیغمدن ینه سوریه عودت ایتدم چوبان بنی ضرب الیم ایله ضرب ایدوب وجودمی خرد ایتدی بن ایسه آنک خدمتده جانسپارانه صرف مقدرت ایتمش ایدم صادق خدمتکاره چوبانک بو معامله سی لایق سز اولدیغمدن و فیما بعد آندن وفا و مروت مأمولانده بولندیغمدن چوبانک دشمنی اولان قورد ایله اتفاق و اتحاد ایتدم دیدی

Şekil 11. Cevâhir-i Mültekata, sayfa 33 (University of Toronto Library, 2020).

(Hikâyet, Bir rûbâh ya'nî dîl-kû oldığı maḥalden etrâfî temâşâ ider iken uzâqdan tarafına toĝru iki ḥayvânîñ geldiklerini teferrûs idub yanına geldiklerinde gördi ki ol ḥayvânîñ birisi çoban kelbi ve diĝeri bir büyük ḳurddur. Bunlarîñ mücâveret u mu'âşeretlerinden müte'accib olarak yanlarına vardı. Ve selam virub "Beyniñizde olân 'adâvet-i ḳadîme biḥamdihî te'âlâ ḥüsn-i ülfete tebdîl olunmuş, pek memnûn oldum. Ancaḳ siziñ ikiñiz bir yere emr-i muḥâl taşavvur olunur iken bu derecede muḥabbet u meveddetiñiziñ sebebi ne oldı? Kerem buyuruñuz baña ifâde idiñiz." didikde kelb cevâb virub "Ḳurd ile benim bu cem'iyetimiñ sebebi çobândır. Dünki gün bu ḳurd gelub benim zîr-i idâremde olân süriden bir ḳuzı ḳapdı. Ānı gördiğimde var ḳuvvetimi şarf ile ḳuzıyı ḥalâş içün ḳurduñ ârḳasından segirttim. Lâkin irişemedim.

Çâresiz ḳaldığımdan yine süriye 'avdet itdim. Çobân beni ḳarb-ı elîm ile ḳarb idub vücūdımı ḥurd itdi. Ben ise ānîñ ḥizmetinde cân-sipârâne şarf-ı muḳadderet itmiş idim. Şādıḳ ḥidmetkâra çobânîñ bu mu'âmelesi lâyıḳsız oldığından ve fîmâ ba'd āndan vefa ve mürüvvet me'mûlinde bulunmadığımdan çobânîñ düşmeni olân ḳurd ile ittifaḳ u ittihâd itdim." didi.)

Sonuç ve Öneriler

Cevâhir-i Mültekata geçen hikâye ve kıssaların anlatımında darbimesellerin özellikle Kur'an- Kerîm ve hadislerin olması da hem anlatım hem dil bakımından önem arz etmektedir. Eserin giriş bölümünde genel anlamda hayat tecrübelerinin yol göstericiliğini vurgulayan Lebîb Efendi'nin bu amaç doğrultusunda bir anlatım tercih ettiği görülmektedir.

19. Yüzyıl dönemi divan edebiyatının Mahallileşme akımının etkisiyle bir araya gelen "Encümen-i Şuâra" şairleri arasında üstad olarak kabul gören Mehmed Lebîb Efendi aynı zamanda iyi bir kâtip ve âlim bir zat olarak da kabul görmüştür. Bununla birlikte yetenekli genç edebiyatçıları keşfederek onları desteklemiştir. Mehmed Lebîb Efendi, Mahallileşme akımının da etkisiyle şiirlerinde halk söyleyişlerine yer vererek, eserlerinde genellikle Arapça ve Farsçadan uzak sade Türkçe kullanarak klasik Türk edebiyatının edebî üslubunu devam ettirmiştir. Bununla birlikte edebî üslubunu nesir tarzında kaleme aldığı eserlerine de yansıtmıştır. Lebîb Efendi'nin Cevâhir-i Mültekata adlı eseri bu kapsamda önemli bir eserdir. İslâm medeniyetinin kültürel dokusunu yansıtan âlimler, mutasavvıflar, şair ve edipler, devlet adamları ile zengin bir hikmet evreni oluşturan bu eser 723 hikâyeden oluşan çok zengin bir içeriğe sahiptir. Cevâhir-i Mültekata eserinde özellikle insanoğlunun geçmişte yaşananlardan ibret alıp bugünü ve yarınını buna göre tanzim etmesi gerektiği ve herkesin kabiliyetlerine göre yaşanmış hadiselerden istifade edebileceği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte eserde insanoğlunun, edep ve fazilet elde edip, üstün bir ahlâka sahip olabilmesi için tecrübelere ihtiyaç duyduğu, fakat insan ömrünün, o manaların idrak edilmesine yetmediği, bu nedenle hikmet ehli insanların, peygamberlerin yaşantılarını, padişahların haberlerini, takva ehli insanların hikâyelerini, sâlih kimselerin alışkanlıklarını, bilge insanların ahlâklarını ve cömert kişilerin davranışlarını anlatan kıssaları ve tarihî kişilikleri kaleme aldıkları vurgulanmaktadır. Bu bağlamda eserin amacı feraset sahiplerinin, geçmişte yaşananlardan ibret alıp davranışlarını ona göre düzenlemesine ve herkesin kabiliyetine göre geçmiş olaylardan istifade etmesine yardımcı olmaktır. Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerden derlenerek bir araya getirilen eserde, İslâm medeniyetini ve kültürünü yansıtan âlimler, mutasavvıflar, şairler, devlet adamları ve ahlak timsali şahsiyetlerin hikâyeleri ile hikmetlerle donatılmış bir evren sunulmaktadır.

Her kesimden ve mevkiden farklı insan portreleri, bu portrelerin etrafında yaşanan ibretlik, enteresan olaylar ve bu olaylar karşısında ortaya konulan ışıltılar, erdemler, haller ve insanlığın zengin tecrübeleri nesilden nesile bugüne kadar ulaşmıştır.

Eserde yer alan hikayelerin konuları Mekke, Medine, Mısır, Şam, Yemen, Basra, Kûfe, Dımışk, Azerbaycan, İran, Horasan, Hindistan, İsfahan, Semerkand gibi değişik coğrafyalarda ve değişik zamanlarda geçmektedir. Eserde hikmet dolu, ahlâk ve öğüt içeren, peygamberlerin ve ehl-i takva insanların yaşamlarını, bilge insanların ahlâklarını aktaran, tarihi, ibretlik olaylara ışık tutan hikâyeler yer almaktadır.

Bu makale çalışmasında Mehmed Lebîb Efendi'nin Cevâhir-i Mültekata adlı eserinde özellikle Klasik Türk Edebiyatında önemli bir yer tutan kıssa ve hikâyeler konularına göre tasnif edilmiştir. Bu tasnif sonucunda özellikle ahlâk ve öğüt konulu seçme hikâyelerin orijinal metinlerine ve transkripsiyonlarına yer verilerek Klasik Türk Edebiyatına önemli katkıda bulunan Cevâhir-i Mültekata eserindeki hikâyelerin edebî içeriğine dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Referanslar

Boratav, P. N. (1946). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara : Milli Eğitim Basımevi

Fatîn D. (1271). *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul.

İnal, İ. E. M. K. (1969). *(İbnülemin Mahmud Kemal) Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

İnal, İ-E. M. K. (1988). *Son Asır Türk Şairleri, C. II.*, İstanbul : Dergâh Yay.

Karagöz, H. (2014). *Mehmed Lebîb Efendi, Dîvân-ı Eşâr-1: İnceleme-metin-sözlük*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi) Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı. Manisa.

Karayığit, H. Şafak, T., Dündar, M. (2014). *Mehmed Lebîb Efendi, Keşfedilen Cevherler*. Büyüyen Ay Yayınları. İstanbul.

Mazıoğlu, H. (1985). “*Divan Edebiyatında Hikâye*”, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara : Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Öz, Y. (1997). *Lebîb Mehmed Efendi'nin Tuhfe-i Vehbi Şerhleri*, İstanbul : İlmi Araştırmalar.

Öztürk, T. (2013). Lebîb Mehmed Efendi'nin Tuhfe ve Nuhbe'ye Tazmînâtı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. S.7, 45-80.

Pekolcay, N. (2004). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, C. 8*, İstanbul :Ötüken - Söğüt yay.

Süreyya, M. (1311). *Sicill-i Osmânî. C. IV.*, İstanbul : Matbaa-i Amire

Tahir, B. M. (1333). *Osmanlı Müellifleri. C. II.*, İstanbul.

Tâhir, E. (1972). *Bursalı Mehmed, Osmanlı Müellifleri*, İstanbul : Meral Yayınları

University of Toronto Library. <https://archive.org/details/cevhirimlteaa00lebb>. Erişim Tarihi : 21/06/2020.10:30.

Sorumlu Yazar Bilgileri:

Yazar ismi: Fatih Yılmaz

Bölüm: Eski Türk Edebiyatı

Üniversite, ülke: Tishk International University, Irak

Email: fatih.yilmaz@tiu.edu.iq

Lütfen alıntılaysınız: Shareef, M. A., & Yılmaz, F. (2020). Cevâhir-i Mültekata'dan Ahlâk ve Öğüt İhtiva Eden Seçme Hikâyeler. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi*, 1(1), 21- 41. DOI: 10.47580/tead.112

Alındı: Ağustos 09, 2020 ▪ Kabul: Kasım 23, 2020